

राजस्थान प्राच्य विद्या प्रतिष्ठान, जोधपुर

हस्तलिखित ग्रंथ संग्रह

जोधपुर

क्रमांक 11065

प्राप्ति समय

ग्रन्थ नाम

भगवद् गीता के भावली

कर्ता

विष्णु पुरी

विषय

भाषा

संस्कृत

लिपि समय

1900-20

पत्र संख्या

11-58

माप

16.5 X 8

विशेष

तेविभोक्तिप्रयंतियेकेवलबोधलब्धये तेषामसौक्तेश्वर एवसि
ष्यतेनान्यद्यथासुल्लतुषावघातिनां ६६ पुरोहभूमनूवहवोपियो
गिनस्त्वदर्पितेहानिजकर्मलब्धया विबुध्यभक्तैवकथोपनी
तयाप्रयेहिरेंजोव्युततेगतिंपरां ६७ दृष्टमेउद्धवावाक्यंनंदंप्रति
तस्मिन्मवंतावरिवलात्महेतौनारायणेकारणामर्त्यमूर्तोभा
वंविध्यत्तानितरांमहात्मन्किंवावशिष्टंयुवयोस्तुक्तं ६८ दृ
नव्रततपोहोमजरपत्वाध्यायसंयमैः श्रेयोभिर्विविधैश्चान्यैः क

म.क्ति

१०

लेभक्तिर्हि साध्यते ६२ उद्धववाकेनाह केमाः स्त्रियो वनचरीर्वा
मिचरदुष्टाः क्लेशैर्वैषयपरमात्मनिरुदभावः नन्वीश्वरेण
भजतो विदुषोपि साक्षाच्छेयस्तनोत्यगदृशजश्वोपयुक्तः ७०
नायं श्रीयोग उनितांतरतेः प्रसादः स्वर्गोपितां नलिनगंधरुचां
कुतो न्याः एसोत्सवेस्वभुजदंडे गृहीतकंठले वाशिषां यउद
गाद्वजावल्लवीनां ७१ आसा महोचरणरेणुशुभा महंस्याहं
दावने किमपि गुल्मलतौषधीनां यादुस्य जंस्वजनमार्यपथं च

राम

१०

हित्वाभे जुर्मुकुंदपदवी श्रुतिभिर्विमृग्यां ७२ दशमेयुधिष्ठिरः
श्रीभगवंतं प्रति नम्रहृणः स्वपरभेदमतिस्तव स्यात्सर्वात्मनः
समदृशः स्वसुखानुभूतेः संसेवतां सुरतरोरिव ते प्रसादः सेवानु
सूपमुदयो न विपर्ययो न ७३ श्रीभगवद्वाक्यगोपीः प्रति मयि
भक्तिर्हि भूतानाममृतत्वाय कल्पते दिष्ट्या यदासीन्मत्स्नेहो भ
वती नामदायनः ७४ एकादशे कविर्जनकं प्रति ये वै भागवता
प्रोक्ता उपाया ह्यात्मलब्धये अंजः पुंसामविदुषां विद्धि भागवता

भक्तिः

११

नूहितान् ७५ यानां स्यायनरोराजन्मप्रमाद्येत कर्हि चित्रधावन्नि
मील्यवानेनेत्रेनस्खले नपते हि ह ७६ कायेनवाचामनसंन्द्रियैर्वा
बुद्ध्यात्मनावानुसृतस्वभावात् करोतियद्यत्सकलं परस्मै नारा
यणायेतिसमर्पयेत्तत् ७७ एकादशे प्रबुद्धवाक्यं शृष्टं तंतयो ज
तं ह तंतयश्चात्मनः प्रियं हारां सुता नृगृहा आराग नृतं त्यरस्मि नि
वेदनं ७८ एकादशे कविवाक्यं भयं द्वितीयाभिनिवेशतः स्याद्दी
शादयेतस्य विपर्ययोऽस्मृतिः तन्मायया तोषुध आभजेत्तं भक्त्यै

यं

राम

११

कयेभंगुरुदेवतात्मा ७९ एकादशेकामोनारायणप्रति त्वांसे
वतांसुरकृतावहवोंतरायाःस्वाकोविलंघ्यपरमं ब्रजतांपदंतेना
न्यस्यबर्हिषिवलीनूदतःस्वभागान् धत्तेपदंत्वमवितायदिविघ्न
मूर्द्धि ८० एकादशेचमसवाक्यं मुखवाहूरुपादेभ्यःपुरुषस्याश्र
मेःसह चत्वारोज्जिरोवर्णगुणैर्विप्रादयःपृथक् ८१ यण्वांसुरु
षंसाक्षादात्मप्रभवमीश्वरं नमजंत्यवजानंतिस्थानाद्रूषाःपतं
त्यधः ८२ द्वादशेशुकवाक्यं क्षीरेकलिपुगेप्राप्तेसर्वधर्मविव

भक्ति.

१२

ज्जिते वासुदेवपरमार्थास्ते कृतार्थानसंशयः ८३ एकादशे विंश
लावाक्यं संसारकूपे पतितं विषये मुषिते क्षयं न संकालाहिना
त्मानं को न्यक्त्वा तु मिहेश्वरः ८४ श्रीभगवद्वाक्यं वाध्यमानो वि
मदुक्तो विषये रजितेन्द्रियः प्रायः प्रगल्भमाभक्त्या विषये नो मिभ
यते ८५ एकादशे पुरुषवाक्यं पुंश्चल्यापहतं चित्तं को न्यो मोच
यितुं क्षमः आत्मारामेश्वरमते भगवंतमधोक्षजं ८६ श्रीभग
वद्वाक्यं उद्धवप्रति भक्त्योद्धवानयायिन्या सर्वलोकमहेश्वरं सर्वो १२

राम

१२

तत्तत्प्रप्ययं ब्रह्म कारणं मोययाति सः ८७ यथाग्निः सुसमिद्धाग्निः क
रोत्येधांसि भस्मसात् तथामद्विषया भक्तिरुद्वेनांसि कृत्स्नशः
८८ नसाध्यति मां योगेन सांख्यं धर्म उद्व न स्वाध्यायस्तपस्यागो
यथा भक्तिर्ममोर्जिता ८९ भक्त्या हेम कया ग्राह्यः श्रद्धया त्माप्रियः
संतां भक्तिः पुनाति मन्त्रिणा स्वपाका नपि संभवात् ९० धर्मः सत्य
दयो ये ते विद्या वा तयसान्विता मद्रक्त्या ये तमात्मानं न सम्पक् प्र
पुनाति हि ९१ कथं विना रोम हर्ष इव ता चेतसा विना विना नंदा श्रे

भक्ति

१३

कल्याणशुद्धोद्रक्त्वाविनाशयः १२ वाग्गद्गदस्वतेयस्यचित्रं हस
त्यभीक्ष्णं रुदति क्वचिन्न विलज्ज उदायति १३ त्यते चम इति युक्तो भुव नृ
नं पुनाति १४ यथाग्निना हेममलं जहति ध्मातं पुनः स्वं भजते स्वं
रूपं आत्मा च कर्मो नृण्यं विधाय म इति योगेन भजत्यथो मां १५
द्वादर्शो मां के देयः शंभुं प्रति वरमेकं वृणे थापि यर्णात्वा मा भिवर्षणात्
भगवत्युत्तमां भाक्तिं तत्परेषु तथा त्वयि १६ तृतीये तत्तानां वाक्यं राम
तथा परे चात्मसमाधि योगेन जित्वा प्रकृतिं वरिष्ठां त्वामेव धी १३

राः पुर्वं विशन्ति तेषां श्रमः स्यान्न तु सेवयाते २६ तृतीये ब्रह्मवाक्यं भ
तं गवं प्रति श्रद्धा एतात्तं करुणानिशिनिः शयानानामनोरथधिया
क्षणभग्ननिद्राः दैवाहता र्थरचनामुनयोपि देवयुष्मत्प्रसंगविमु
खा इह संसरन्ति २७ ब्रह्मा देवान् प्रति येभ्यर्थितामपि च नो नृग
तिं प्रपन्ना ज्ञानं च तत्त्वविषयं सह धर्मयत्र नाराधनं भगवतो वित
रंत्यमुष्पसं मोहिता विततया वतमाययाते २८ ब्रह्मा उवाच विश्व
स्य यः स्थितिलयो द्रवहेतुराद्यो यो गेश्वरैरपि दुरत्यययोगमायः

भक्तिः

१४

क्षेमं विधास्य निस नो भगवान्स्त्र्यधीशस्तत्रास्मदीयविमृशेन कि
यानिहार्यः १९९ चतुर्थे प्रचेतसं प्रतिनारदवाक्यं यदायस्यानुगृह्णा
ति भगवानात्मभावितः स जहति मतिं लोके वेदे च परि नि
ष्ठितां १०० श्रियमनुचरं तीतरर्थिनश्च द्विपदपतीन् विबुधांश्च यः
स पूर्णः न भजति निजभृत्यवर्गं तं त्रः सकथं ममुं विसृजेत् पुमान्
रसज्ञः १०१ शुकवाक्यं राजनूयति गुह्यं लं भवतां यद्दनां देवं प्रि
यः कुलपतिः क्वचकिं करोवः अस्त्वेवमंगभजतां भगवान्मुकुंदो मु

राम

१४

निंदितिकर्हि विन्महि भक्तियोगं २ षष्ठेशुकवाक्यं सध्रीचीनोद्य
यं लोके यथाः क्षेमो कुतो भयः सुशीलाः साधवो यन्नारायण व
रायणाः ३ षष्ठेयमराजवाक्यं दूतान्प्रति ते देवसिद्धपरिगीतपवित्र
गाथाये साधवः समदृशो भगवत्प्रपन्नाः तान्भोषसी हतहरेर्गद
याभिगुप्तान्नेषां वयं न च वयः प्रभवामहंते १०४ न तस्य कश्चिद्
यितः सुहृत्तमो न च प्रियो दूष्य उपेक्ष एव च तथापि भक्तान् मज्जते
यथा तथा सुरदुमो यद्दुपाश्रितो र्थः ५ एकादशे श्रीभगवद्वाक्यं

भक्ति.

१५

उद्धृतं प्रति केवलेनैव भावेन गोप्यो गावो न गामृगाः येन्ये मृदधि
यो नागाः सिद्धमाभीयुरंजसा ६ दशमेश्री भगवद्वाक्यं वलमद्रं प्र
प्रति अहो अमीरेव वरमराचितं पदं वुजंते सुमनः फलार्हणं न
मंत्युपाशय शिखाभिरात्मनस्तमोपहत्यैतरुजन्मयत्कृतं ७ दूर
शेषुकवाक्यं भजंतिये विष्णुमनन्यचेतसस्तथैव तत्कर्म पराय
णा जनाः विनष्टरागादिविमत्सराश्च ते तरंति संसारसमुद्रमश्रमं
८ प्रथमेस्तवाक्यं नैस्कर्म्ममप्यच्युतभाववर्जितं नशो भते ज्ञान

राम

१५

मलं निरंजनं कुतः पुनः शश्वदमद्मीश्वरेन चार्चितं कर्म यदप्यका
रणं २ आत्मारामाश्च मुनयो निर्गन्था अप्युरुक्रमे कुर्वन्त्यहेतुकी
भक्तिमित्यंभृतगुणोद्गारिः १० षष्ठे वनासुरवाक्यं ननाकदृष्टं न
च सार्वभौमं न धारमेष्टं न रसाधियत्यं न योगसिद्धीरपुनर्भवं वा स
मंजसत्वाविरहप्यकांक्षे ११ एकादशे श्रीकृष्ण उद्धवं प्रति तस्मान्म
दुक्ति युक्तस्य योगिनो वैमदात्मनः न शानं न च वैराग्यं प्रायः श्रेयो
भविष्यति १२ यत्कर्मभिर्यत्तत्पसा शानवैराग्यतश्च यत् योगेन शान

भक्तिः

१६

धर्मेण श्रेयो भिरितरैरपि १३ तत्सर्वं भक्तियोगेन मद्रक्तो लभते जसा
स्वर्गाय वर्गमद्भुतमकथं चिद्गिरिवांछति १४ न किंचित्साधवो धीरा
भक्तास्तेकांतिनाममवांछन्त्यपि मया हतं कैवल्यमपुनर्भवं १५
नेरयेक्षं परं प्रादुर्निः श्रेयसमनल्पकं तस्मान्भिराशिषो भक्तिर्नि
रयेक्षस्य मे भवेत् १६ नमस्येकां तभक्तानां गुणादोषोद्वा गुणाः
साधूनां संमचित्तानां बुद्धेः परमुपेयुषां १७ एवमेतान्मयादिष्टा राम
ननुतिष्ठन्ति मे पथः क्षेमं विंदन्ति गच्छन्त्यद्वयपरमं विदुः १८ इति १६

श्रीमत्युरुषोत्तमचरणारविंदरूपामकरंदविंदुप्रोन्मीलितविवेकते
रभुक्तपरमहंसविष्णुपुरीग्रथितायां श्रीभागवतामृताब्धिलब्धश्री
भागवदुक्तिरत्नावल्याप्रथमं विरचनं १ अथ भगवदुक्ति कारणं नि
निरूप्यते तत्र परमरूपा लु श्रीमन्भारायण करुणा कल्पवल्ली फ
लं सत्संगः प्रधानमिति भागवताभिप्रायः अतस्तमेव दर्शयितुं
तृतीयेकपिलदेवो मातरं प्रति सतां प्रसंगा नममवीर्यसंविदो भवं
ति हर्कर्णरसायनाः कथाः तज्जोषणाश्च पवर्गवर्त्मनि श्रद्धा

भक्तिः

१७

निर्भक्तिरनुक्रमिष्यति १ प्रथमे श्रीभगवद्वाक्यं सत्सेवया दीर्घं
यापि जातामसि दृष्टमितिः हित्वा वदामि मं लोकं गताम जनता
मसि २ प्रथमेशेन कवाक्यं तुल्यमलवेनापि न स्वर्गं नापुनर्भ
वं भगवत्संगिसंगस्य मर्त्यानां किमुता शिषः ३ यत्पादसंश्रयाः
सूतमुनयः प्रशमायनाः सद्यः पुनंत्युयस्पृष्टा स्वर्धुन्यापो नुसेव
या ४ प्रथमे सूतवाक्यं नष्टप्रायेद्यभेदेषु नित्यं भागवतसेवया
भागवत्युत्तमश्लोके भक्तिर्भवति नैष्ठिकी ५ अहो वयं जन्मभृतोऽयं

राम

१७

हास्मद्द्वानुवत्यापि विलोमजाताः दोस्तुल्यमाधिं विधुनोतिशी
घ्नमहत्तमानामभिधानयोगः ६ प्रथमेपरिहित्वाक्यं येषां
संस्मरणात्युसासद्यः शुद्धांतिवैगृहाः किं पुनर्दर्शनस्यर्षपादशो
चासनादिभिः ७ तृतीयेविदुरेमेत्रेयंप्रति दुरापास्यत्यतपसःसे
वावैकुण्ठवर्त्मसु यत्रोपगीयतेनित्यं देवदेवोजनार्दनः ८ तृतीयेकपि
लोदेवहूतीप्रति सत्सेवया भगवतः कूटस्थस्य मधुद्विषः इति रासो
भवेत्तीव्रं पादयोर्व्यसनार्दनः ९ प्रसंगमजरं पाशमात्मनः कवयो विदुः

भक्ति.
१८

स एव साधुषु कृतो मोक्षद्वारमया वृत्तं १० तिति शवः कारुणिकाः सु
हृदः सर्वदेहिनां अजातशत्रवः शान्ताः साधवः साधुभूषणाः ११
मयान न्येनभावेन भक्तिं कुर्वन्तियेदृशं मत्कृतेत्यक्ता कर्माणस्य
तस्वजनवांधवाः १२ मदाश्रयाः कथामृष्टः शृण्वन्ति कथयन्ति
च तयन्ति विविधां स्थापायनैतान्मद्गतचेतसः १३ न एते साधवः सा
ध्वि सर्वसंगविवर्जिताः संगस्तेष्वयते प्रार्थ्यः संगदोषहराहिते १४
चतुर्थे ध्रुवो भगवंतं प्रति भक्तिं मुहुः प्रवहतां त्वयि मे प्रसंगो भूया

राम
१९

दनंतमहताममलाशयानां येनां जसोत्त्वणामुख्यसनं भवाब्धिं नेष्ये
भवद्गुणकथा मृतपानमत्तः १५ तेन स्मरं त्यतितरं प्रियमीशमर्त्ये ये
चान्वदः सुतसुहृद्गृहवित्तदाराः ये त्वष्टा नाभभवद्दीपयशरविंदसौगंध्य
लुब्धहृदयेषु कृतप्रसंगाः १६ चतुर्थेष्टुवाक्यं तेषामहं यादसरो
जरोणुमार्या वहैया धिक्किरीटमायुः नित्यं पदा विभ्रत आश्रुपापं
नश्यत्पुंसं सर्वगुणामजंति १७ चतुर्थेसनतकुमारवाक्यं संगमः
खलुसाधुनामुभयेषां च संगतः यत्संभाषणसंप्रश्नः सर्वेषां वितनो

भक्ति.

१०

तिशं १८ चतुर्थे हृद्वाक्यं अथानघांघ्रेस्तवकीर्ति तीर्थयोरंतरवहिः
स्नानविधृतपाप्मनां भस्तेष्वनुक्रोशसुसत्त्वसीलिनां स्यात्संगमो
नुग्रह एष नस्तव १९ चतुर्थे प्रवेतसवाक्यं यत्रेदं ते कथामृष्टास्त
स्नातः प्रशमोयतः निर्वैरं सर्वभस्तेषु नोद्वेगो यत्र कश्चन २० यत्र
नारायणः साक्षात्पासिनां परमागतिः प्रस्तूयते सत्कथासु सुक्त
संगैः पुनः पुनः २१ तेषां विचरतां पद्भ्यां तीर्थीनां पावनेच्छया भी
तस्य किं नरो चेत्तता वकानां समाममः २२ पंचमेकव्यभदेव वाक्यं १९

राम

१९

महत्सेवां द्वारमाहुर्विमुक्तेस्तमोद्वारं योषितांसंगिसंगं माहांतस्ते
समचित्ताः प्रशंता विमन्यवः सुहृदः साधवो ये २३ ये वामयी श्रेष्ठ
तसौ हृदार्था जनेषु देहं भवार्ति केषु गृहेषु जायात्मजरातिमत्सु
न प्रीतियुक्ता यावदर्थ्याश्च लोके २४ गृहं न सस्यात्स्वजनो न सस्यात्पि
तान सस्याज्जननी न सास्यात् दैवं न तस्या न्यतिश्च सस्या न्नमो च
ये ध्यः समुयेतमत्सु २५ सप्तमे प्रह्लादवाक्यं मागारदण्डमजवि
नबंधुषु संगो यदिस्याद्गवत्प्रियेषु नः यः प्राणवत्यापरितुष्ट आ

भक्ति.

२०

त्मवान्सिद्धयद्गन्ना तथेंद्रियप्रियः २६ पंचमेरुगणवाक्यं अहो
नृजन्माखिल जन्मासोभने किं जन्मभिस्त्वपरैरप्यमुष्मिन् नय
यद्दुष्पाके शयशः कृतात्मनां महात्मनां वः प्रचुरः समांगमः २७ नख्य
दुतं त्वच्चरणा अरेणुभिर्हतां हसो भक्तिरधोक्षजे मला मोदुर्ति काथ
स्य समांगमाश्च मेदुस्तर्क मलोपगतो विवेकः २८ पंचमेजउभरतवा
क्यं नैयं भतिस्तावदुरुक्तं मांघ्रिं स्पृशत्यनर्थाय गमोयदर्थः महीयसां राम
पादरजोभिषेकं निः किंच नानां नदृणीतया वत् २९ रद्गुणे तत्तप २०

सानयातिनचे ज्यया निर्वपणाद्गृहाद्वा नष्टं दसानैव जलं ग्निस्तर्यैर्वि
नाम हत्यादरजो भियेकं ३० सप्तमे प्रल्हादवाक्यं तस्मादमस्तु नुभृता
महमाशिषोऽन्त्रायुः श्रियं विभवमैन्द्रियमाविर्त्त्यात् नैष्ठामि ते विलु
लि तानुरु विक्रमेण कालात्मनो यनयमां निजभृत्यपार्श्व ३१ एवं ज
नं निपतितं प्रभवाहि कृपे कामाभिका ममनुयः प्रतपन् प्रसंगात् कृत्वा
त्मसात्सुरर्षिणा भगवन्गृहीतः सोऽहं कथं नुवि सृजेत वभृत्यसेवां ३२
पंचमे प्रल्हादवाक्यं यत्संगलब्धं निजवीर्यवैभवंतीर्थं मुहुः संस्पृश

भक्ति.

२१

तां हि मानसं हरत्येतातः श्रुतिमिर्गतांगजं को वै न सेवेत मुकुंदवि
क्रमं ३३ नवमे वैकुण्ठनाथो दुर्वाससप्रति अहं भक्तयशधी नो ह्य
स्वतंत्र इव द्विज साधुभिर्गस्त हृदयो भक्तैर्भक्तजनप्रियः ३४ नाह
मात्मानमासासे मदक्तैः साधुभिर्विना श्रियं चात्यंति कीं ब्रह्मनयेया
गतिरहं परा ३५ ये शरागारयुत्राप्ता नृपाणां नृविजितमियं परं हित्वा मां
शरणायाता कथं तां त्यक्तुमुत्सहे ३६ मयि निवद्वृत्तयाः साधवः स राम
महर्षिनः वशे कुर्वन्ति मां भक्त्या संतुष्टयः सत्यतिथया ३७ सत्स २१

वयाप्रतीतंचसालोक्यादिचतुष्टयं नेच्छंतिसेवयादर्शाः कुतो न्य
त्कालविलुप्तं ३२ साधवो हृदयं मलयं साधनां हृदयं त्वहं मदन्यत्ते
न जानंति नाहं तेभ्यो मनागपि ३२ दशमेश्री कृष्णवाक्यं अकूरं
प्रति भवद्विधा भागवतानिषे व्या अहं सत्तमाः श्रेयस्कामैर्नृभि
र्नित्यं देवाः स्वार्थानसाधवः ४० दशमेशु चुकुं दवाकं भगवंतं प्र
ति भवापवर्गो भ्रमतो यदा भवे जनस्य तर्ह्यमुत सत्समागमः स
त्संगमो यर्हितदेवसद्गतो यदा वरेशो त्वयि जायते मतिः ४१ नद्यं म

भक्तिः

२२

आनितीर्था निभदेवामृष्टिलामयाः तेषु नंत्युरु कालेन दर्शना
देवसाधवः ४२ दशमेश्री कलवा कं अहो वयं जन्मभृतो ल
ब्धं कालेन न तत्फलं देवानामपि दुः प्रापंय द्योगेश्वरदर्शनं ४३
किं स्वल्पतयसां नृणामर्वायां देवेषु च क्षुधां दर्शनस्यर्शनप्रश्न
प्रदूपादाचं नादिकं ४४ नाग्निर्न सूर्यो न च चंद्रतारका न भूर्जलं
खंश्च स नो यमाङ्गुनः उपासिता भेद कृतो हरं त्यद्यं वियश्चि तोष्ट्रं
तिमुहूर्तसेवया ४५ यस्यात्मबुद्धिः कुणये त्रिधा तु केश्वधीः कल

राम

२२

आदिषुभोमइज्यधीः यत्तीर्थबुद्धिःसलिले नकर्हि विज्जनेष्वमि
शेषुसएवगोखरः ४६ नवमेभगीरथोगंगप्रति साधवोन्यासि
नःशांतावसिष्ठा लोकपावनाःहरंत्यद्यंतेंगसंगात्तेष्वास्तेत्यचमि
दूरिः ४७ एकादशेवसुदेवोभारदंप्रति भूतानांदेवचरितंडुःखाय
यचसुखायच सुखायैवहिसाधूनांत्वादृशामच्युतात्मनां ४८
भजंतियेयथादेवानूदेवाअपितथैवतान् छायेवकर्मसचिवाः
साधवोहीनवत्सलाः ४९ एकादशेजनकवाक्यं दुर्लभोमानु

भक्ति

२३

बोदेहोरेहिनां क्षणा भंगुरः तत्रापि दुर्लभं मन्ये वै कुंठप्रियदर्शनं ००
एकारणो श्री भगवद्वाक्यं नरो ध्यति मां योगो न सांख्यं धर्म एव
च न स्वाध्यायस्तपस्यागोनेष्टापत्ते न दक्षिणा ०१ व्रतानि यज्ञं छंदं
सितीर्थानि नियमायमाः यथा वरुं धे सत्संगः सर्वसंगाय हो हि मां ०२
सत्संगे न हि देते या या तु धानाः स्वगामगाः गंधर्वाप्सरसो नागाः सि
द्धाश्चारणगुह्यं काः ०३ विद्याधरमनुष्येषु वै श्याः शूद्राः स्त्रियेण रान
त्यजाः रजस्तमः प्रहृतयस्तस्मिंस्तस्मिन् युगे युगे ०४ वहवो मत्स्य २३

हं प्राप्तास्त्वाद्युकायाधवाद्यः श्रवयर्वावलिर्वाणो गयश्चाथवि
भीषणः ०० सुग्रीवो हनुमान् रक्षोगजोग्ध्रो वणिक्पथः व्या
धः कुशो ब्रजे गोप्यो यज्ञपत्यस्तथापरे ०६ तोनाधीतश्रुतिग
णानोयासितमहत्तमाः श्रवतातप्ततयसः सत्संगाभामुयागताः
०७ ततो दुःसंगमुत्सृज्य सत्सु सज्जितबुद्धिमान् संतएवाशुछिंदं
ति मनोव्यासंगमुक्तिभिः ०८ तृतीये कपिलदेववाक्यं यद्यस
द्रिः पथि पुनः शिश्नोदरकृतोद्यमैः आस्थितोरमते जंतुस्तमो वि

भक्तिः
२४

शक्तिपूर्ववात् ५२ सत्यं शौचं दयामौनसं बुद्धिः श्रीद्वीपेशः समाः
शमो दमो भगश्चेति यत्संगाद्यां तिसं सत्यं ६० तैश्च शान्तेषु मृदेषु
योषिः श्रीगामृतेषु च संगं न कुर्याच्छौचेषु खंडितात्मस्वसाधुषु
६१ यथोपश्रयमाणस्य भगवंतं विभावसु शीतं भयं तमो व्येतिसा
धुः संसेवतस्तथा ६२ एकादशे श्रीभगवद्वाक्यं निमज्ज्योन्म
ज्जतांघोरे भवाब्धौ परमायया संतो ब्रह्मविदः शान्तानो हृदयैः
सुमज्जतां ६३ अन्नं हि प्राणिनां याया आर्त्तानां शरणं त्वहं ध

६४

राम
२५

मौर्वित्तं नृणां प्रेत्य संतोर्वाग्निभ्य तोरणं ६० संतो दिशंति च सुं विव
हिरर्कः समुत्थितः देवा तावां धवाः संताः संत आत्मा हमेव च ६१
इति श्रीमत्पुरुषोत्तमचरणारविंदकृपा मकरंदविंदुप्रोन्मीलितविवेकतैरभुक्त
सुपुरीप्रथितायां श्रीभागवतां विलब्ध श्रीमद्भगवद्भक्तिरत्नावल
ल्यां द्वितीयं विरचनं २ अथ भगवद्भक्तेर्विशेषान्वक्तुं विरचनं मा
रभते तात्र नवधानां भक्तिनां प्राधान्यमभिप्रेत्य ता एव दर्शयितुं स
प्तमे प्रह्लादवाक्यं अवयं कीर्तनं विलोः स्मरणं यादसेवनं अर्चनं वंदनं

मृ. ११

भक्ति.

२५

दास्यं सख्यमात्मनिवेदनं १ इति पुंसां पिता विल्लोभक्तिश्चेन्नवल
क्षणा क्रियते भगवत्यद्वा तन्मन्ये धीतमुत्तमं २ नवमेशुकवाक्यं
सर्वमनः क्लृप्यदारविंदयोर्वचां सिवैकुंठगुणानुवर्णने करौहरेर्म
दिग्माज्जनादिषु श्रुतिं चकार व्युत्तसत्कथोदय ३ मुकुंदलिंगाल
यदर्शने दृशौत इत्यगात्रस्य शैलसंगमः द्वाणं चतत्यादसरोजशै
रभे श्रीमत्तुलस्यारसनांतद्विर्विते ४ यादौहरेः क्षेत्रयदानुसर्षणे
शिरोहृषी केशयदाभिवंदने कामं च दास्येन तु कामकाम्यया यथो

राम

२५

तमश्लोकं जनाश्रयामतिः ५ सप्तमेनारदोयुधिष्ठिरं प्रति श्रवणं
कीर्तनं चास्यस्मरणं महतांगतेः सेवेज्यावनतिर्ह्यस्य सस्यमात्म
निवेदनं ६ द्वितीये शुक्वाक्यं श्रुतः संकीर्तितो ध्यातः पूजितश्च
दृष्टो विवाच्यो धुनोति भगवान् नृहृत्स्थो जन्मायुताशुभं ७ प्रथमे कुं
तिकाक्यं शृण्वन्ति गायन्ति गणान्त्यभीक्ष्णशः स्मरन्ति नन्दन्ति तवेहितं ज
नाः तएव पश्यन्त्यद्विरेण तावकं भवप्रवाहोपरमं पदं बुजं ८ षष्ठे व
त्रासुरवाक्यं अहं हरे तव पादे कमलदहसा नुहसा भविता स्मिभूयः

भक्तिः
२६

नमस्मरेता सुपतेर्गुणानां गृणंतवाक्कर्मकरे तु कायः ९ तृती
ये मे त्रेयवाक्यं श्रेष्ठं संल्लेख्य शर्म विधत्ते गुणानुवाहः श्रवणं सुर
रः कुतः पुनस्तच्चरणारविंदयुगलसेवारतिरत्नलब्धा १० प्रथमे
स्तवाक्यं नोत्तमं श्लोकवार्त्तानां शुषतां तत्कथामृतं स्यात्संभ्रमं
तकालेपि स्मरतां तत्पदं बुजं ११ दशमे शुक्लवाक्यं मर्त्यस्तनयानु
सवमेधितया मुकुंदश्रीमत्काश्याश्रवणकीर्त्तनचिंतयेति तद्वा
मदुस्त्यजकृतां तजवायवर्गं ग्रामाह्वनांसिति भुजोपिययुर्यदर्थाः १२

राम
२६

यानीहविश्वविलयो इवहेतुराद्यः कर्माण्यनंतविषयाणि हरिश्च
कार यस्त्वेगगायंति शृणोत्यनुमोहते च भक्तिर्भवेद्गावतित्ययवर्ग
मार्गे १३ तृतीयेसनकारिकावाक्यं कामंभवः स्वहृत्तिर्नैर्निर्ये
पुनः स्याच्चेतो लिवद्यदि नुतेपदयोरमेत वाचसुनस्तलसिवद्यदितं
द्विंशोभाः पूर्यो ततेगुणगयो र्यदिकर्णरंध्रः १४ द्वामेनं द्वाक्यं
मनसो हतयो नः स्युः कलपादां बुजाश्रयाः वाचोभिधायि नीना
मनाकायस्तत्प्रद्वणादिषु १५ एकादशे श्रीभगवद्वाक्यं गृणतांशु

भक्ति. एव तां वीथी एषु दारणि हरे सुकुः यथा सुजातया भक्त्या शुद्धे न्ना
२० त्मा व्रतादिभिः १६ यथा यथा त्मा परिमृज्यते सौमत्युण्यगाथा
श्रवणाभिधानैः तथा तथा पतिवस्तु स्मृत्तं च क्षुर्यथैवां जनसंप्र
युक्तं १७ प्रथमे सूता वाक्यं शृण्वतः श्रद्धया नित्यं गृह्णात श्रविच
ष्टितं कालेन नातिदीर्घा रा भगवान् विशते हृदि १८ संकीर्त्यमा
नो भगवाननंतः श्रुतानुभावो व्यसनं हि पुंसां प्रविश्य चित्तं विधु रम
नोत्यशेषं यथा तमोर्को भ्रमिवातिवातः १९ द्वितीये शुकवाक्यं न २०

स्माद्रातसर्वात्माभगवान्हरिरीश्वरः श्रोतव्यः कीर्तितव्यश्च
स्मर्तव्यश्चेष्टताभयं २० वतुर्थेऽश्रववाक्यं यानिर्हन्ति स्तनुभृतां
तवयाद्यद्रुध्यानाद्रवज्जनकथाश्रवणेन वास्यात् साव्रस्यणि
स्वमहिमन्यपि नाथमाभूत् किं त्वं तव कसिलुलितात्पततां विमाना
तू एकादशेकविर्जनकंप्रति शृण्वन्सुभद्राणिरथांगयारोर्जन्मा
निकर्माणि च यानि लोके गीतानि तानि तदर्थं कानि गायन्विले
ज्जाविचरेदसंगः २१ दशमेशुकवाक्यं नायत्र यवणादीनि रक्षा

भक्तिः

२७

प्रानिस्वकर्मसु कुर्वेत्तिसावत्तांभर्तुर्यातुधान्यश्चतत्रिं हि २३ यं
यमवाक्यं जिह्मनवक्ति भगवद्गुणनमधिष्ठेत्तन्मनस्मरति त
चरणारविंदं क्लृप्तायनो नमति यच्छिर एकदापिता नानयध्वमस
तोक्तविष्णु क्लृप्तान् २४ द्वितीये सौ न कवाक्यं विलेव तोरु क्रमवि
क्रमान्ये न श्रणवतः कर्णयुटे नरस्य जिह्मा सती शर्दुरिक्वे वस्तन
चोपागायत्युरुगायगाथाः ॥ २५ ॥ भारः परं पट्टकिरीटजुष्टम राम
पुत्तमांगं न न मे मुकुंदं शगवो करे नो कुरुतः सयर्थो हरेर्लसत्कां २७

वनकंकणो वा २६ वर्हायते तेन यने नराणां लिङ्गो निविहोर्न निरी
क्षतो ये पादौ नृणां तौ दुर्मज्जभाजौ क्षेत्राणि नानुव्रजतो हर्यौ २७
जीवनश्रवो भागवातांघ्रिरेणुं न जातुमर्त्या मिलमेतपस्तु श्रीवि
स्तुपधामनुजस्तु लस्याः श्वश्रुश्रवो यस्तु न वेदगंधं २८ दृशमेणो
न कवाक्यं सा वा क्वायया तस्य गुणान् गृह्णीते करैश्च तत्कर्म करै
मनश्च स्मरेद्दुःसंतं स्थिरजंगमेषु श्रुणोति तत्पुण्यं कथं स्यात्कर्णः २९
शिरस्तस्योभयलिङ्गमानमेतदेव यत्पश्यति तद्धि चक्षुः श्रृङ्गानि

म. ति.

२८

विल्लोरथतज्जनानां पादोदकं यानि भजंति नित्यं ३० तृतीये मैत्रेय
वाक्यं एकां तलाभं वचसो नुपुंसां सुश्लोकमौले गुणवाद्माहुः श्रुते
श्च विद्वद्रूपा कृतायां कथा सुधा यामभि संप्रयो गं ३१ सप्तमेशु
कवाक्यं तस्माद्गोविंदमाहात्म्यमानंदरसे सुंदरं शृणुयात्कीर्तये
न्नित्यं स कृतार्थो नशंसयः ३२ इति श्रीमत्सुहृषोतमचरणारविंद
रूपामकैरंशविंदुप्रोन्मीलितविवेकतैरमुक्तपरमहंसविष्णुपुरीय
थितायां श्रीभागवतामता विष्णुव्यश्रीमद्भगवद्भक्तिरत्नावली

राम

२८

ल्यां तृतीयविरचनं ३ अथ श्रवण कीर्तनमित्युपदेशक्रमानुसा
रणीकैकशोभक्तिनिरूपणार्थे विरचनमारभते तत्र दुर्वासनाम्
लएवसर्वोप्यनर्थः सा च क्लृप्ता श्रवणेनैव निवर्तत इत्यभिप्रे
त्याह प्रथमे सूतः सौ न कं प्रति श्रणं तां स्व कथां क्लृप्ताः पुण्य श्रव
ण कीर्तनः हृद्यं तस्यास्य भद्राणि विधुनोति सुहृत्सतां १ द्वितीये
शुकवाक्यं पिवंतिये भगवत आत्मनः सतां कथा मृतं श्रवण पु
ष्टेषु संभृतं पुनंति ते विषय विदूषिता शयं व्रजं तित चरणसरोरुहं

भक्तिः

२९

तिकं २ प्रथमे सतावाक्यं धर्मः स्वनुष्ठितः पुंसां विषये केन कथा
सुयः नोत्पादयेद्यदिरतिं श्रम एव हि केवलं ३ शाने प्रयत्नसमुत्पा
स्य न मन्तर एव जीवंतिसन्मुखरितां भवदीयवात्तां स्थाने स्थिताः श्र
तिगतां तनुवा अप्रनोभिर्ध्यायशो जितजितोप्यसितैस्त्रिलोक्यां
तृतीयेसनकादिववाक्यं नात्यंतिकं विगण्य यत्पचिते प्रसारं किं
त्वं न्यदार्पितभयं भ्रुवउन्मयेसै ये गत्व दंष्ट्रि शरणा भवतः कथायां रम
कीर्तन्यतीर्थयशसः कुशलगुरुसहाः ५ प्रथमे सतावाक्यं कोवा २९

भागवतस्तस्यपुण्यश्लोकेऽप्रकर्मणः शुद्धिकामो न शृणुयाद्यशः
कलिमलालायं ६ द्वितीये शुक्वाकं प्रविष्टः कर्णरंध्रेण स्वानां
भावसरोरुहं धुनोति शमलं कललः सलिलस्य यथा सरत् ७ ए
कारशेदेवानां वाक्यं शुद्धिर्नृणां न तु तथेऽप्यदुःशयानां विद्याश्रु
ताध्ययनदानतपःक्रियाभिः सत्वात्मना मयभते यशसि प्रहृष्टस
च्छ्रद्धया श्रवणसंभ्रता यथा यथा स्यात् ८ दृष्टमेपरिहित्वाक्यं
निवृत्ततर्षरुयगी यमानाद्रवौषधाच्छ्रोत्रमनोभिरामात् कउत्त

भक्ति.

३०

मश्लोकगुणानुवाद्युमान्विरज्येतविनायशुघ्रात् २ प्रथमेसौ
नककां को नामः तव्येद्रसवित्कथाश्यामहत्तमैकां तपरायण
स्य नांतगुणानामगुणस्यजगुर्योगे श्वरायैभवया अमुरव्याः
१० द्वितीयेशुकवाक्यं शानंयतः प्रतिनिवृत्तगुणोर्मिचक्रमात्म
प्रसादउभयत्रगुणोच्चसंगः कैवल्यसंमतपद्यस्त्वथभक्तियोगः
कोनिर्वृत्तौ हरिकथासुरतिं नकुयांत् ११ द्वितीये शौनकवाक्यं
आयुर्हरतिवैपुसा मुद्यन्मस्तमयन्सौ तस्यर्त्तयत्क्षणेनीतउ

राम
३०

तमश्लोकवार्त्तया १३ तवः किं न जीवन्ति मस्त्राः किं न भवसन्ति च
भस्त्रादंति नमिहन्ति किं नाम यशस्वो यरे १३ श्वविदुराहोष्ट्रखरैः सं
स्तुतः पुरुषः यशुः नयत्कर्णयथोयेतो जातुनाम गहाग्रजः १४
तृतीये विदुरे मे त्रैयं प्रति तानूशे व्यशे आनविहो नुशो वेहरेः क
थायां विमुखानघेन क्षिणोति देवो निमिषस्तुयेषामायुर्वथावा
हगतिस्मृतीनां १५ तृतीये ब्रह्मवाक्यं यन्मा ब्रजंत्यघभिहोरचना
नुवादात् श्रवन्ति ये न्मविषयाः कुकथामतिघ्नीः यास्तु श्रुता हत

भक्ति।

३१

॥ भगैर्नृभिरत्तसारास्तांस्तानूक्षियंत्यशरणेषु तमः सुहंत १६
तृतीयेतत्त्वानां वाक्यं यानेन ते देवकथा सुधायाः प्रहृष्टमन्तथा
विष्णुश्चाशयाये वैराग्यसारं प्रति लब्धवो ध्येयं जसा न्वीयुर
कुंडलिहं १७ तृतीये ब्रह्म वाक्यं ये तु त्वदीयचरणं वुज कोश
गंधं जिघ्रंति कर्णविवरैः श्रुतिवातनीतं मत्पागृहीतचरणः
पर्यावृतेषां नापेपि नाथ हृदयं वुरुहत्सव्युंसां १८ तत्तु र्यसि
द्वा नां वाक्यं अयं तत्काया मृष्टयी दूषनं मनीषारणः १९

राम

३१

शरावाग्निदग्धः तृषार्त्तावगाहो न स स्मारद्वावं नमिः कामतित्र
ह्यसंयन्त्रवन्त्रः १९ चतुर्थेष्टथुवाक्यं वरान्विभोत्वद्वरेष्ट्वरात्तु
धः कथं वृणीते गुणविक्रियात्मनां येनारकाणामपिसंतिदेशे
नां तानीशकैवल्ययते ह्येनच २० तदप्यहं नाथ न कामये क्वचि
न्मयत्रपुष्पचरणं बुजासवः महत्तमांतर्हृदया मुखच्युतो वि
धत्स्व कर्णायुतमेषमेवरः २१ स उत्तमश्लोकमहन्मुखच्युतो म
वत्यं हं भोजसुधाकणानिलः स्मृतिं पुनर्विस्मृततत्त्ववर्त्मनां कु

भक्ति.

३२

योगिनां नो वितरत्सलं वरैः २२ यशः शिवं शुश्रुव आर्यसंगमे य
दृष्ट्या चोपशृणोति ते स कृत् कथं गुणशो विरमेद्दिनापशुं श्रीर्य
प्रवव्रे गुणसंग्रहे दृष्ट्या २३ चतुर्थे नारदवाक्यं तस्मिन्महन्मु
खरितामधुमिच्चरित्रपीयूषशेषसरिताः परितः श्रवन्ति तां येषि
वंत्यवितृषो नृपगाढकर्णैस्तान्भस्पर्शत्यग्रनतृद्रव्यशोकमो
हाः २४ एतैस्यद्रुतो नित्यं जीवलोकः स्वभावजैः न करोति ह
रातिहरेर्न न कथाभृतनिधौरतिं २५ दशमे परिक्षितवाक्यं

राम

३२

नैषातिदुःसहासु-मांत्प-क्तोदमपिवाधते पिवंतंत्व-नुरवां भोज-च्युतं
हरिकथामृतं २६ प्रथमेपरिहृष्टाकं तैमोषयातंप्रतियंतुविप्रा
मंगाचंदेवीधृतचित्तमीशे द्विजोपसृष्टःकुहकस्तक्षकोवाद्गल
लंमायतविष्णुगाथाः २७ शुकेवाक्यं अन्येषांपुण्यश्लोका नामु
द्गमयशसांसतां उपश्रुत्यभवेन्मोदःश्रीवत्सांकस्यकिंपनः २८
तस्माद्दीमन्कथांपुण्यांगोविंदचरितान्श्रितां महापुण्यप्रदांयस्मा
च्छुष्यन्त्यसत्तम २९ एकारशेजनकवाक्यं नानुनृत्येषुषनसु

भक्ति.

३३

ममद्वचोहरिकाथामृतं संसारतापनिस्तप्तो मर्त्यस्तनाय भेषजं ३०
दशशेषुकवाक्यं संसारसिंधुमतिदुस्तरमुत्तितीर्षानान्यः प्रबो भग
वतः पुरुषोत्तमस्य लीलाकथारसनिषेवणमंतरियायुं सो भवेद्वि
विधदुःस्वद्वार्दितस्य ३१ दशमे युधिष्ठिरावाक्यं कुतो शिवं त्व
च्चरणं ३ बुभुक्षुः सवं महन्मनस्तोमस्वानिः सतं क्वचित् पिवंतिये कर्ण
पुष्टैरलं प्रभो देहं भृतां देहकृदस्मतिष्ठितं ३२ एकादशे देवानां वाक्यं
विभ्यस्तवामृतकथो हवहस्त्रिलोक्याः पाशवने जसरितः शमला

राम

३३

निहंतुं आनुश्रवंश्रुतिभिरंघ्रिजमंगसंगोस्तीर्थद्वयं शुचिदस्त
उपसृष्टंति ३३ एकादशे उद्वावाक्यं तव विक्कीडितं ब्रह्म नृणां य
स्ममंगलं कर्णयो यषमास्वाद्यत्यजत्यन्यसृष्टं जनः ३४ वर्यत्वि
हमहायोगिनूभ्रंमंतः कर्मवर्त्मसुत्वाद्दार्त्तयातरिष्यामस्तावके ईस
रंतमः ३५ एकादशे श्रीभगवद्वाक्यं तावत्कर्माणि कुर्वीत न निर्वि
द्येत यावता मत्कथा श्रवणादौ वा श्रद्धायावन्न जायते ३६ प्रय
मे सो न कवाक्यं कर्मण्यस्मिन्नना स्वासे धूमधूमात्मनां भवान्

भक्ति

३०

वा

आपापयति गोविंद्या रपाद्यासवं मधु तृतीये विदुरवाक्यं ३१
श्रुतस्य पुंस्त्यपुंसां सुचिरश्रमस्य नन्वं जसास्तरि मिरीडितो र्यः तं
तद्गुणानुश्रवणं मुकुंद्या रारविंदं हृदयेषु येषां ३२ चतुर्थे मैत्रेय
वाक्यं छिन्नान्यधीरधिगतात्मगतिनिरीहस्तत्तस्य जेच्छिन्ना
दिदं वयुनेन येन तावन्नयोगगतिभिर्यतिरप्रमत्तो यावद्गदाग्र
जकेया सुरतिं न कुर्यात् ३३ दशमे मोयीकं तावकं यामृतं तप्तजि
वनं कविमिरीडितं कल्मषापहं श्रवणमंगलं श्रीमदाततं भुवि ग

राम

३०

अंतियेभूरिदाजनाः ४० यद्येचिन्नकेतुवाक्यं नहिभगवन्नघटि
दितमिदंत्वदृशेन्नाभ्रणामखिलपापक्षयः यन्नामसकृच्छ्रवणा
सुखसकोपिमुच्यतेजन्मसंसारत्मासात् ४१ तृतीयेमेत्रेयवाक्यं
कानामलोकेपुरुषार्थसारवित्पुराकथानांभगवत्वाथासुधांश्र
पीयकर्णाजलिभिर्भवायहमहोविरज्येतविनानरेतरं ४२ चतु
र्थेनारदवाक्यं नूनंदैवेननिहतायेचाव्युत्कथासुधांश्र
प्वंससद्गाथांपुरीषमिवविदुजः ४३ दशमेशुकावाक्यं यस्तत्त

भक्ति

३५

मश्लोकगुणानुवादः संगीयते भीष्णममंगलघ्नः तेमेव नित्यं श्र
णुयाद्भीष्णं कृत्स्नं मलं भक्तिमभीप्समानः ४४ इत्यं परस्य निज
वर्त्मरिरक्षयात्तलीला तनोत्तदनुत्पविउं वनानि कर्माणि कर्मक
र्माणि कर्मकषणानियदूतमस्य श्रयादमुष्यपश्योरनुवृत्तिमिच्छ
न् ४५ इति श्रीमत्युरुषोत्तमचरणारविंद कृपामकरंदविंदुप्रोभ
न्मिलितविवेकतैरमुक्तपरमहंसविष्णुपुरीग्रथितायां श्रीभाग रम
वतामृताब्धि लब्ध श्रीभगवद्भक्तिरत्नावल्यां चतुर्थविरचनं ४ ३५

अथ कीर्तनं निरूपयितुं विरचनमारभते तत्र सर्वधर्मेषु हरिकी
र्तनं श्रेष्ठमित्यभिप्रेत्याह प्रथमेनारदवाक्यं इदं हि पुंसस्तपसः श्रु
तस्य वास्त्वष्टस्य सक्तस्य च बुद्धिदत्तयोः अविन्युतोर्थः कविभिर्नि
रूपितो यदुत्तमश्लोकगुणानुवर्णनं १ द्वादशेशुकवाक्यं मृषा मि
रस्ताख्यसतीरसत्कथानकथ्यते यद्गवानधोक्षजः तदेव सत्यं
तदुद्देवमंगलं तदेव पुण्यं भगवद्गुणोद्भवं २ तदेवाम्यं रुचिरं नवं
नवं तदेव शश्वन्मनसोमहोत्सवं तदेव शोषणं परं यदुत्तमश्लोकं

भक्ति.

३५

यशोनुगीयते ३ प्रथमेनारद्वाक्यं आधनः संसृतिंघोरंयन्ना
मविवरोगगणान् ततः सद्योविमुच्येतयहिमेतिस्वर्भयं ४ नय
द्वचश्चित्रैरंदरेऽर्थशो जगत्प्रवित्रं प्रगणातकहिचित् तद्
यसंतीर्थमुशंतिमानसानयत्रहंसाविरमंत्युशिकुक्षयाः ५ तद्वा
ग्विसर्गो जनताघविप्रबोयस्मिन्नप्रतिश्रुतोकमवद्वत्ययि नाम
न्यनंतस्ययशोकि तानियच्छृण्वंतिगायंतिगणंति साधवः ६
ततोऽप्याकिंवनयद्विवक्षतः पृथक् दृशस्तत्कतरूपा नामभिः

यं

राम

३५

नक्षत्रिचिक्कापिचदुःस्थितामतिर्लभेतवाताहतनोरिवास्यदं ७
प्रथमेनारदनुभवेनाह प्रगायतःस्ववीर्यापितीर्थयादःप्रिषश्रवाः
आदूतद्वमेशीघ्नदर्शनंयातिचेतसि ८ प्रथमेस्तवाकं या
याःकथाभगवतःकथनीयोरुक्मणः गुणकर्माश्रयाःपुंभिः
संसेव्यास्तावुभूषुभिः ९ द्वितीयेशुकवाकं एतन्निर्विद्यमा
नानामिच्छतामकुतोभयं योगिनांनृपनिर्णीतंदरेनीमानुकी
र्त्तनं १० प्रथमेनारदवाकं एतदूरुरचित्तानांमात्रास्यशैछ

भक्ति.
३६

यामुहुः मवसिंधुप्लवोदष्टो हरिर्वर्यानुवर्णनं ११ तृतीये ब्रह्म
वाक्यं यस्यावतारगुणकर्मविडं नानि नामानिये सुविगमे विव
सागृणंति तेनेकजन्मशमलं सहसैव हित्वा संयात्यपावतमृतं
तमजं प्रपद्ये १२ षष्ठे विष्णुदूतवाक्यं अयं हि कृतनिर्वेशो ज
न्मकोट्यं हस्यमपि यद्व्याजहगरविवसो नाम स्वस्त्ययनं हरेः १३
एतेनैव ह्यष्टो नो स्पृहतः स्यादृष्यनिःक्रियः यदा नारुणायैति
जगाद चतुरक्षरं १४ स्तेनः सुरायो मित्रधुकू प्रसह्य गुरुतल्यगः

राम
३६

स्त्रीराजयित्तगोहंताये च पात किनोपरे १५ सर्वेषामप्यध्वनतामि
हमेव सुनिःकृतं नामव्या।हरणं विलोयं तस्मद्विषयामतिः १६ ननिः
कृतैरुदितैर्ब्रह्मवादिभिस्तथा वि सुधृत्य ध्वनान् प्रतादिभिः यथा
हरेर्नामपदैरुदाहृतैस्तदुत्तमश्लोक गुणोपलम्भनं १७ नैकांतिकंत
द्विकृतेपिनिःकृतमनः पुनर्द्वावतिचेदसत्यथे तत्कर्मनिर्हारमभी
प्सतां हरेर्गुणानुवादः खलु सत्वभावन १८ अथैनं माया नयक
ताशेषाद्यनिःकृतं यदसौ भावन्नामभियमाणाः समग्रहीत १९

भक्तिः सांकेत्यारिहास्यं वास्तोभं हेलनमेवावा वैकुण्ठनामग्रहणमग्रे
३६ षाघहरं विदुः २० पतितः स्वलितो भग्नः संदष्टस्तप्त आहतः
हरिरित्यवशेनाहयुमा नार्हति यातनां २१ गुरुणां चलच्चरणां च
गुरुणि चलच्चरिणः च प्रायश्चित्तानि पापानां क्षात्वा तानि महर्षि
भिः २२ तैस्तान्यद्यानि द्रव्यं ते तपोदानजपादिभिः नाधर्मजंतद्वद
यंतद्वीशं प्रीतिं वया २३ अज्ञानादथवा ज्ञानादुत्तमश्लोकना
मयत्वं संकीर्तितमघं पुंसं दहेद्देधो जयानलः २४ यथा गदं वी

राम

३६

र्यतममुपयुक्तं यदृच्छया अजानतोप्यात्मगुणं कुर्यान्मंत्रोप्युदाह
तः २५ वक्ष्ये शुक्वाकं एवं सविह्लावितसर्वधर्मादास्याः पतिः
पतितो गृह्य कर्मानि पात्यमानो निरये हतव्रतः सद्यो विमुक्तो भग
वन्नाम गृह्णन् २६ नातः परं कर्म निबन्धकं तनं सुमुक्षुणं तीर्थय
दानुकीर्तनात् नयत्यनः कर्म सुसज्जते मनोरजस्तमोभ्यां कलि
लंततो न्यथा २७ मियमाणे हरेर्नाम मृणन् पुत्रोपचारितं अ
जामिलोप्य गाढाम किमुतः अद्वयागृणन् २८ वक्ष्ये यमवाक्यं

भक्तिः

३०

नामोच्चारणमहात्म्यं हरेः पश्यतपुत्रकाः अजामित्लोपियेनै
वमस्युवाशादसुंचन २० एतावता लमयनिर्हरणा येषु सां संकी
र्तनं भगवतो गुणकर्मनाम्ना विभुश्रयपुत्रमद्यवान्यदजामि
लोपि नारयणेति मिथमाणा उयेति मुक्तिं ३० प्रायेण वेदतदि
दं नमहा जनो यंदे व्याविमोहितमतिर्वतमायया लं त्रय्यां जडी
कृतमतिर्मधुपुष्टितायां वैतानिके महतिकर्मयुणि अयुमानः
३१ त्वयं भर्तारः शंभुर्कुमारः कविलो मनुः प्रह्लादे जनको भी

राम

३०

ष्मोवल्लिर्वेयासकिर्वय द्वादशैतेविजानीमोधर्मभागवतंभटाइति
एवंविमश्यसुधियश्यसुधियोभगवत्यनंतेसर्वात्मनाविदधतेख
लुभावयोगं तेमेनदंउमहंत्यययधमीषांस्यात्यातकं तद्विहंतु
हगायवाद्ः ३२ षष्ठेअजामिलवाक्यं अथापिमेदुर्भास्यविबु
धोत्तमदर्शनं भवितव्यंमंगलेनयेनात्मानमेवसीदति ३३ अन्यथा
मियमाणस्यनाशुचेर्षलीषलीपतेः वैकुण्ठनामग्रहणांजिह्व
वक्तुमिहार्हति ३४ कंचाहंकितवः पापोब्रह्मघ्नोनिरयत्रयः क

भक्ति.

३८

वनारायणेत्येतद्गवन्नाममंगलं ३५ षष्ठेशुक्तावाक्यं ब्रह्मह
यितृदुगोघ्रोमातृहाचार्यहायवान्देवदूतीवाक्यं अहोवतश्च
यचोतेगरीयान् यज्जिह्वाग्नेवर्ततेनामतुभ्यं तेषुस्तपस्तेजुर्दु
वुःसश्रुण्य्याब्रह्मा न्चुर्नामगणतियेते ३० चतुर्थेभगवद्वाक्यं
गृहेष्वाविशतांवापिपुंसांकुशलकर्मणां महार्त्तायातयामानां
नवंधायगृहमताः ३८ सप्तमेप्रह्लादवाक्यं तस्मादहंविगतवि राम
ह्रुवईश्वरस्यवीर्यनामहिगणामियथामनीषं नीचाजयागु ३८

णविसर्गमनुप्रविष्टः परेतयेनहि पुमाननुवर्णितेन ३२ सोहंप्रिय
स्यसुहृदः परदेवतायालीलाकथास्तवनसिंहखिरं व्यगीताः ॐ ज
स्तितम्यनुगुणनूगुणविप्रमुक्तेरुदुर्गापितेयदयुगालयहंससंगः
४० अष्टमेशुक्ताचार्यवाक्यं मंत्रतस्तंत्रतद्वैदेशकालाहवस्तुतः
सर्वकरोतिनिश्चिद्रं नामसंकीर्तनंतव ४१ दशमेनगरनागरीवा
क्यं यादोहनेवहननेपलेपप्रेखोलनाभरुदितोक्षणमाज्जनादौ
गायन्तिचैनमनुरक्तधियोश्रुवं क्यो धन्याव्रजस्त्रियउरुक्रमवि

श्रि

भक्तिः

३९

चित्तयानाः ४२ दशमे उडु वंप्रतिगोपी वा कं क उत्सहेतसंत्यक्तु
मुत्तमश्लोकसंविदं अनिष्ठतोपियस्य श्रीरंगान्यव्यवतेक्वचित्
४३ दशमे नारदवाक्यं गायंतिते विशदकर्मगृहेषु देव्योराक्षांस्व
शत्रुवधमात्मविमोक्षणं च मोक्षश्च कं जरयते र्जनकात्मजायाः
पित्राश्च लब्धशरणामुनयो वयं ४४ सप्तमे शुक्वाक्यं जिह्वाल
ब्धवापियो विष्णुं कीर्तनीपं न कीर्तयेत् लब्ध्वा विमोक्षनिःश्रेणी
सनारो हरित दुर्मतिः ४५ एकादशे भगवद्वाक्यं गान्दुग्धहोहामसं

राम
३९

तीव्रभाय्यादेहं परधीनमसत्यजां च वित्तं त्वतीर्थी कृतमंगवाचुं ही
नांयाराक्षतिदुःखदुःखी ४६ यस्यां न मे याव न मंगकर्म स्थितु इ
व त्राण निरोधमस्य लीवतारैस्सितजन्मवास्या त्वं ध्यांगिरंतां
विभ्रया न धारः ४७ एकादशेकरभावक लस्य सर्वः स्वार्थो मि
लभ्यते ४८ न ह्यताः परमो लोभो देहिनां भ्राम्यतामिह यातो विं
तपरमां शान्तिं नश्यति संसृतिः ४९ ते सभाग्यामनुष्येषु कृतार्था
नृपनिश्चितं स्मरंति स्मारयंते ये हरेर्नामकलौ युगे ५० कलेहौ

भक्तिः

४०

षनिधोराजन्नास्तिह्येकोमहान् गुणः कीर्तनारेवकलस्यमुक्तं
वंधाः पञ्चजेत् ५१ कृतेय ध्यायतो विष्णुं त्रेतायां यजतो मरुतैः
द्वापरेपरिचर्यायां कलौ तद्दुरिकीर्तनात् ५२ द्वितीये ब्रह्मवाक्यं
विष्णोर्नुवीर्या गणानां कृतमोहं तीक्ष्णः पार्थिवान्यपि कविर्विम
मेरजांसि चस्कंभयः श्वरं हसास्त्वलतात् एष्टं यस्मान्निशाम्य
सदनादुरुकंपयानं ५३ एकादशे ब्रह्मवाक्यं नातं विदाम्यहम् राम
मीमुनयो ग्रास्ते मायावलस्य पुरुषस्य कृतो परेये गायनगुणा ४०

नृदशशताननन आदिदेवः शेषो धुनापि समवस्यति नास्य पांरं ५७
यो वा अनंतस्य गुणाननंताननु क्रमिष्य नृसतुवाल बुद्धिः रजो
सि भूमेर्गणायेकं यंचित्काले ननैवा स्तिलसत्त्वधाम्नः ५५ दशमे
नारदवाक्यं यस्यास्ति लामी वदुभिः सुमंगलैर्वा चो विमि आगुणा
जन्मकर्मभिः प्राणंति शुभंति पुनंति वै जगद्यास्त द्विरक्ताः श
वशो भनामताः ५६ शुक्वाकं इत्थं हसे भगवतो रुचिरवता
रवीर्याणि वालुचरितानि च शंतमानि अन्यत्र चेह चरुतानि ग

भक्ति.

४१

पान्मनुष्यो भक्तिं परं परमाहं सगत्तौ लभेत ५० इति श्रीमत्पुरुषोत्त
मचर्या । रविंद कृपामकरं रविंदुप्रोन्मीलितविवेकतेरभुक्तिपरम
हंसविष्णुपुरीग्रथीतायां श्रीभागावतामृताब्धिलब्ध श्रीमद्
गव इक्तिरत्नावल्यां पंचमं विरचनं ५ अथ स्मरणानिरूपयि
तुं विरचनमारभते तत्र भगवत्स्मरणशीलः कृतार्थः इति श्र
मे उद्वावाक्यं गोपीप्रति अहो यस्य स्मर्णार्था भवंत्यो लोक
पूजिताः वासुदेवे भगवति यासामित्यर्थितं मनः १ एकादशे

राम

१४

श्रीभगवद्वाक्यं एतावानूयोग-आदिष्टोमच्छिष्यैः सनाकादिभिः
सर्वतोमन-आरुष्यमय्यद्वावेश्यते यथा १ षष्ठोऽथुकावाक्यं
सह-मनः कृष्णपदार्थं द्योर्विवेक्षितं तद्गुणरागियैरिह न ते य
मं पाशमृतश्च तद्द्रष्टा स्वप्नेऽपि यश्च यत्पि चोर्णानिः कृताः ३ द्विती
येन सवाक्यं नभारतीमैंगमषोयलक्ष्यते न वेक्षन्ति नैमनसौम
वागतिः नैमहृषीकाणियतंत्यसत्ययेय नैमहृष्टोत्कां ल्पवाताध
तोहरिः ४ द्वितीयेऽथुकावाक्यं एतावां न्साख्ययोगाभ्यां स्वधर्म

भक्ति.

४२

परिनिष्ठया जन्मलाभः परः पुंसामंते नारायणस्मृतिः ॥ ६॥
श्रेयुकवाक्यं तस्मात्सर्वात्मनराजेन हृदि स्थं कुरुके श्रवं म्रिया
माणो ह्यवहितस्ततो याति परां गतिं ॥ म्रियमाणैरभिध्येयो
भागवान्यरमेध्वरः आत्मभावं नयत्यंगसर्वात्मा सर्वदर्शनः
७ सत्तवाक्यं अविस्मृतिः कलहद्वारविंद्योः क्षिणोत्यभद्रा
जिवशान्तनोति सत्तस्य शुद्धिं परमात्मभक्तिं ज्ञानं च विज्ञानं वि
रगयुक्तं ८ विद्यातयः प्राणनिरोधमेव नीतीत्यां भिषेक प्रतह

राम

४२

न जायेः नात्यंतशुद्धिं लभते तं तदात्मा यथा हृदि स्थि भगवत्पदं न ते
२ पुंसं कलिकृतां नृदोषान् द्रव्यरेशात्मं भवान् सर्वान् हरति
चित्तस्थो भगवान् पुरुषोत्तमः १० यथा हेमि स्थितो वह्निर्द्वि
र्वर्णं हंति धातुतुं एवमात्मगातो विष्णुर्यो मिनाम शुभाशयं ११ उ
द्ववाक्यं मन्ये सुरान् भागवतां स्त्रिष्वीशेशं रंभमागं मिनि विष्टवि
त्तान् ये संयुगे च क्षतनाश्र्य पुत्रं मंसे सुनाम पुध्मापतंतं १२
युवाक्यं भजंत्यथ त्वामतएव सायवो मुदस्ते माया गुणविभ्रमा

भक्तिः

४३

दयं भवत्यहं स्मरणादृते स तां निमित्तमन्यद्वंगवन्भविव्यदे १३
जयविजयवाक्यं भूयादद्यो निभगवद्विरकारि उं ओ नौ हरे तसुर
दुल नमप्यशेषं मावोनु तापकलया भमवत्स्मृतिप्रो मोहो भव
दिह तु नौ ब्रजतारे धौ ध्यः १४ दशमे राज्ञां वाक्यं तन्मः समादि
शेषा यं येन ते चरणाऽब्धयोः स्मृतिर्यथा न विरमेदपि संसरतामि
ह १५ एकादशे शुक्रवाक्यं शय्यासनाटनालाय श्रीऽऽस्नानाय
नादिषु न विदुः संतमात्मानं वल्लयः क्लृप्तचेतसः १६ एकाद

राम

४३

शे उद्धवं प्रति श्री भगवद्वाक्यं अकिंचनस्य दंतस्य शंतस्य समचेत
सः मया संतुष्ट मनसः सर्वाः सुखमया हि शः १७ नयारेष्ठं न
महं दधि स्म न सार्वभौमं नरसाधिपत्यं नायोगसिद्धीरपुनर्भ
वं वा मय्यारवितात्मैष्ठतिमद्दिनान्यत् १८ मय्यारवितात्मनः स
भ्यनिरये सस्य सर्वतः मयात्मना सुखं यत्स्यालुकुतस्तद्विषया
त्मनां १९ एकादशे नारदावाक्यं वैरणयं नृपतायः शिशुपाल
योः उष्णत्वं योगतिविलासविलोकनाद्यैः ध्यायंत आहृतधि

भक्तिः
४४

यः शयनासनादौ तत्साम्यमायुरनुरक्तधियां पुनः किं २० दशमे
वेदस्तुतिः निभृत् तमरुन्मनोक्षदृष्टयोगयुजो हृदियन्मुनय उ
पासते तदृष्टो धिययुः स्मरणात् स्त्रिय उरगं द्रभोग मुजहं उवि
विषक्त धियो वयमपिते समाः सम दशौं घिसरो जसुधाः २१
दशमे नारदवाक्यं एनः पूर्वकृतं यत्तद्राजानः कृष्णवैशिणः ज
हुस्ते ते तदात्मानः कीदृशैः शस्त्रतो यथा २२ श्री भागवदुक्तं
विषयन् ध्यायतश्चित्तं विषयेषु विषज्जते मामनुस्मरताश्चिन्तं

राम
४४

मय्येव प्रविलीयते २३ दृष्टमे नारदवाक्यं दृष्टं तवांघ्रियुगलं जन
तापं गेव स्यादिति हृदि विचिं चात्यमगा धवो धैः संसारकूपं पति
तोत्तरणावलंबं ध्यायंश्च राम्यनुगृहाण यथा स्मृतिः स्यात् २४
दृष्टमे गोपीवाक्यं आदुश्च तेनालिना भयदरविंदं योगेश्वरै
हृदि विचिंत्यमागा धवो धैः संसारकूपं पतितोत्तरणावलंबं गेहं
जुषामपि मनस्युरियात्सदानुः २५ एकादशे भगवद्वाक्यं तस्मा
दसदभिध्यानं दृष्ट्या स्वप्नमनोरथं हित्वामयि समाधत्स्व मनो

भक्ति
४५

मद्रावभावितं २६ इति श्रीमत्पुरुषोत्तमचरणारविंदकृपामकरं
दविंदुप्रोन्मीलितविवेकतैरभक्तपरमहंसविष्णुपुरीग्रथितायां
श्रीभागवतामृताब्धिलब्धाश्रमद्रुगवा इति रत्नावल्यां षष्ठ
विरचनं ६ अथपादसेवनं निरूपयितुं विरचनमारभते तत्रपा
दसेवनं नामपरिचार्यप्रतिमादौ सर्वोपकारकं भगवत्याहसेव
नमिति सप्तमेषु द्वादशाकां दौ बोसुरे मनुष्यो वायुक्षो गंधर्व
एव च भजान्मुकंदेवर्यं स्वस्तिमान्पाद्यथा वयं २ पंचमेलक्ष्मी

राम
४५

वाक्यं मत्प्राप्तये जेण सुरादयः प्रभो तव्यंतउग्रं ताथेंद्रियेधियः
अते भवत्यादयरायणा नमो विंदंत्यहंतु दयायतो जित २ दय
मेगर्भस्तुति ब्रह्मवाक्यं तव्यं बुजा क्षाखिल सत्वधाम्नि समाधि
भावेशितचेतसैके त्वत्पादयोतै नमहत्कृते न कुर्वंति गोवत्सय
दभवाब्धिं ३ दशमे ब्रह्मवाक्यं अथाप्येतदेव पदं बुज दाय प्रसा
दलेशानुगृहीता एव हि जानाति तत्वं भगवन्महिम्नो न चान्य
एकोपि चिरं विचिन्वन् ४ दशमे देवकी वाक्यं मत्प्राप्तये सुखा

भक्तिः
४६

लभीतः पलायनलोका नूसावा नूनिर्मयं नाध्यगच्छन् त्वत्पा
राज्वं प्राप्य यदृष्टया यस्वस्थः शोते मत्पुरस्मदयेति ५ यं च मे प्र
ह्लादवाक्यं तस्माद्जोरगविषादमनुमानस्य हा भयदै न्याधिम्
लं हित्वा गृहं संसृतिचक्रवालं नृसिंहपादं भाजन्ता कुतो भयं ह
उद्धवा वाक्यं अथात आनंददुष्टं पादं वुजं हंसाः अये रन्मर
विंदलोचनं सुखं तु विश्वरयोगकर्मभिस्त्वन्माययामी विहतान राम
मानिनाः ७ चतुर्थे सने कुमारवाक्यं लच्छे महानिह भवार्णवम् ४६

पुवेषं षडुर्गनक्रमसुखेनतितीर्थं तितत्वां हरेर्भगवतो भजनीयमं
प्रिं कृत्वो डुर्यव्यसनमुत्तर दुस्तराण्यं २ रुद्रवाक्यं कस्वत्यदा अं वि
जहाति पंडितो यस्तेवमानव्ययमानकेतनः विशंकया स्मद्गुरुर्वति
स्मयद्विनोपपत्तिं मनवश्चतुर्दश २ चतुर्थेष्टयुवाक्यं यत्पारसेव
भिरुचिस्तपस्विनामशेषजन्मा यचितं मलं धियः सद्यः क्षिणा
त्यन्वहमेधती सती यथापहं गुष्ठविनिः सतासरित् १० विनिर्द
ताशेषमेनोमलः पुमानसंगविज्ञा २ तविशेषवीर्यवान् यदंघ्रिम्

भक्ति
४७

लेकृतकेतनः पुनर्न संसृतिं क्लेशवहां प्रपद्यते ११ वक्ष्येयमवाक्यं
कृत्वांघ्रिपद्मधुलिङ्गं पुनर्विर्विसृष्टमायागुणे सुरमते कृ जि
नावहेषु अन्यस्तुकामहत आत्मरजः प्रमार्ष्टुमीहे त कर्मयातए
वरजः पुनः स्वात् १२ दशमे ब्रह्मवाक्यं तदस्तमेनाथसम्भरि
भागो भवेत्तावान्यत्र तु वातिरश्वां येनाहमेकोयि भवञ्जोत्ता
नां भूत्वानिषेवेतव पादयस्त्रुवं १३ दशमे शुक्लवाक्यं सखा
श्रितायेपदयस्त्रुवमहत्पदं पुन्यशो मुरारेः भवांबुधिर्व

राम
४७

त्सपदं परं पदं पदं पदं द्विपदं न तेषां १४ हृदये सुचुक्रं द्वाक्यं ल
ब्ध्वा जनो दुर्लभमत्र मानुषं कथं चिद्व्यंगमयत्नेन न च पादार
विंदंत भजेत्यसन्मतिर्गहं ध्रुवेषु पतितो यथा पशुः १५ सात्त्विके
प्रह्लादवाक्यं विप्रात् द्विषद्गुणयुतादरविंदना भयादारविंदविमु
खात् श्वेष चंवरिष्ठं मन्येत दर्पितमनो वचनहितार्थप्राप्यं युनातिस
कुलं न तु भूरिमानः १६ षष्ठेयमवाक्यं तानाय ध्वमसतो विमुखा
मुक्रं द्यादारविंदमकरंदरसारजसं निःकिंचनैः परमहंसकुलैर

भक्तिः

४८

सद्देर्जुष्टाद्देनिरयवर्त्मनिवद्वत्तल्लान् १० चतुर्थे रुद्रवाक्यं देवदत्त
मिमंलं ध्या नृलो कमजितेन्द्रियः यो नाद्रियेतत्त्वत्याहो सश्रे आस्था
त्मवंचकः १८ दशमे युधिष्ठिरवाक्यं त्वत्यादुके अविंरंतं परियेचरं
तियेचरं ति ध्यायंत्य भद्रनशने शुचयोग्यं ति विंदंतिते कमलनाभ
भवापवर्गमासासतेयदिते आशिष ईशानान्ये १९ दशमे नागपति
वाक्यं नानाकष्टं च सार्वभौमं न पारमेष्ठ्यं नरसाधिपत्यं न योग
सिद्धिरयुनर्भवं वा वां छं तियासाहरजः प्रयपन्नाः २० दशमे मुचु

राम

४८

कुंदवाक्यं न कामेये न्यंतवयादसेवनादकिं च न प्रार्थीतमा दूरं विभो
आराध्य कस्त्वां स्वयवर्गदं हरे वृणीत आर्यो वरमात्मबंधनं २२ द
रामेश्रीहृत्पत्नी वाक्यं न वयं साध्वि सा आ ज्यं स्वारा ज्यं भोज्यम
प्यत वैराज्यं पारमेष्ठ्यं वा आनं त्यं वा हरे पदं २२ कामयामह एत
स्य श्रीमत्पादरजः श्रियः कुं कुं कुं मंगं धात्यं म् ह्रीं वीं दुंगं राभृतः
२३ एकादशेशु का वाक्यं को नुराजन्निंद्रियावान्मुकुंद चरणौ
जं नमजेत्सर्वतो मत्पुरुषास्य ममारे तामैः २४ एकादशे कविवा

भक्तिः

४९

कं मन्ये कुतश्चिद्रूपमन्युतस्य पादं कुजोपासनमत्र नित्यं उद्धि
नबुद्धेरसदात्मभावादिश्वात्मनायत्र निवर्त्तते भीः २५ प्रथमे
नारदवाक्यं त्यक्त्वा स्वधर्मचरणं कुजं हरेर्भजन् नयकोशयते क्तो
यदि यात्रकं वा भद्रमभद्रमुष्प किं कोकाशे २६ आस्तो भजतां स्व
धर्मतः २६ एकादशे करभाजनवारकं स्वापादमूलं भजतः
प्रियस्य त्यक्तान्यभावस्य हरिः परेशः विकर्मयच्चोत्थितं कथं वि राम
दुनोति सर्वहृदि संनिविष्टः २७ जानकवाक्यं को नु त्वच्चरणं भो ४९

जमेवंविद्विस्तेत्युमान् निःकिंचनानांशं तानां मुनीनां यस्त्वमात्म
हः २८ दशमे ब्रह्मवाक्यं तावद्रयं द्रविणे देहसुहृन्निमित्तं श्लोकः
सृष्टारिभवो विपुलश्वलोभः तावन्ममेत्यसं दवग्रह आर्तिमूलं
यावन्भते प्रिमभयं प्रवृणीतलोकः २९ तृतीये कपिलावाक्यं शो
नवैराग्ययुक्तेन भक्तियोगेन योगिनः क्षेमाय पादमूलं मे प्रविशं स
कुतोभयं ३० एकादशे कविवाक्यं इत्युक्तां द्विं भजतो नुवृत्त्या भ
क्तिर्विरतिर्भगवत्प्रबोधः भवन्ति वै भागवतस्य राजनूततः परंशं

भक्ति.

५०

तिमुपैतिसाक्षात् ३२ इति श्रीमत्पुरुषोत्तमचरणारविंदकृष्णमंके
रंशविंदुप्रोन्मीलितविवेकतैरभुक्तपरमहंसविष्णुपरीमथितायां
श्रीभागवतामृताब्धिलब्धश्रीभगवद्रक्तिरत्नावल्यां सप्तमं वि
रचनं ७ अथार्चनं निरूपयितुं विरचनामारभते तत्रार्चननामप
ञ्चाभगवन्त्यजायास्तसर्वेषां पञ्चाकृता भवीत्याह चतुर्थेनारद्वा
क्यं यथातरोर्मूलनिषेचनेन नृप्यंतितत्स्कंधमुजोपशारवाः प्रा
णोपहाराश्च यथेन्द्रियाणां तथैव सर्वाहंणमभ्युतेज्या १ अष्टमे
रम
५०

ब्रह्मवाक्यं यथा हि स्कंधाश्च खानां तरेर्मले वसे चनं एवमाश्रयनं
विष्णोः सर्वेषां मात्मनश्च हि १ रुद्रवाक्यं क्रियाकलापैरिहमेव
योगिनः श्रद्धाविताः साधुयजंतिसिद्धये भूतैर्द्रियांतः करणाय ल
क्षणं वेदे च तंत्रे च त एव कोविदाः ३ दशमे मुनीनां वाक्यं चित्तस्यो
पशमोयं वैकविभिः शास्त्रचक्षुषा दर्शितः सुगमो योगो धर्मस्त्वात्स
मुदावहः ४ अयं स्वस्त्ययनः पंथा हि जातेर्गृहमेधिनः यच्छूद्र
यास्त विज्ञेन शुक्ले ने ज्येतेषु रुषं ५ सप्तमे प्रह्लादवाक्यं नेवात्मनः

भक्तिः प्रभुरयं निजलभयर्णो मानं जनाश्च विदुषः करुणो दृणीते यद्य
५१ ज्ञानो भगवतो विदधीतामानं तच्चोत्तमने प्रतिमुखस्य यथा मुख
श्रीः ६ चतुर्थे ध्रुववाक्यं नूनं विमुष्टमतपस्तव मायया ते ये
त्वाभवाप्ययविमोक्षणमन्यहेतोः अर्चतिकल्पकतरुं कुणयो
याभोग्यमिच्छंतियत्सृष्टं जंनं रके विनृणां ७ अष्टमे ब्रह्मवाक्यं
यात्याह्योरष्टधीः सलिलं प्रदाय दुःखं कुरैरपि विधाय संतीस राम
पर्यां अष्टममं भगतिमसौ भजते त्रिंशो कीदाश्चानविक्रवमनाः ८१

कथ्यमार्तिमृच्छेत् ८ श्रीभगवद्वाक्यं एवंक्रियायोगयथैः पुमा
नूवैदिकः तांत्रिकैः अर्चन्नुभयतः सिद्धिमत्तो विंदत्यभीप्सितां ९
इति श्रीमत्पुरुषोत्तमचरणारविंद कृपामकरंदविंदुप्रोन्मीलित
तविवेकतैरभुक्तयस्सुक्तहंसविष्णु पुरीग्रथितायां श्रीभागवता
बिजलब्धश्रीमद्भगवद्भक्तिरत्नावल्यां अष्टमं विरचनं ८ अथ वंद
नं निरूपयितुं विरचनमारभते तत्र तावद्भगवद्भक्तिकामस्य वचन
प्रकृतिरपि सर्वतोमंगलमित्याह दशमेऽंशे कूरवाक्यं ममाद्यामंग

भाक्ति.

५२

लंनष्टफलवांश्चैवमेभवः यन्मस्ये भगवतो योगि ध्येयां प्रियं कजं
१ दृष्टमे ब्रह्मवाक्यं तत्तेनुकंपां सुसमीक्षमाणो भुंजान एवात्मकृतं
विषाकं हृद्गकपुर्नि विरधन्माते जीवेतयो मुक्तिपदे सहायभा
कू २ यच्छे शुक्रवाक्यं यतितः स्वलिप्तो ह्वार्त्तः शुधावा विवसो
मृणान् हरयेन मइत्युच्चैर्मुच्यते सर्वपातकात् ३ एकादशे कवि
वाक्यं खं वायुमग्निं सलिलं मही च ज्योतीं विषसत्त्वानि दिशो दुष्मादी
नू सरित्समुद्रांश्च हरैः शरीरं यत्किंच भूतं प्रणमेदनन्यः ४ इति श्री

राम

५२

श्रीभागवतामृताब्धिलब्धा श्रीमद्भगवद्वक्तिरत्नावल्याद
श्रमं विरचनं १० अथ सरं व्यनिरूपयितुं विरचनमारभते तत्र
भगवत्सखीनां महिमावक्तुं क्षातुं नाशक्य इत्याह दशमे ब्रह्म
वाक्ये अहोभाग्यमहोभाग्यं नंदगोपब्रजौकसां यान्मित्रं परमानं
दंष्ट्रं ब्रह्मसनातनं १ पंचमेऽष्टमभदेववाक्यं एवं मनः कर्मवशं
प्रयुंते अविद्यायात्मभुयधीयमाने प्रीतिर्नयावन्मयि वा सुदेवे
नमु अतिरेहयोगे न तावत् २ इति श्रीमत्पुरुषोत्तमचरणारविंदक

भक्ति
५६

वामकरंदविंदुप्रोन्मीलितविवेकतैरमुक्तपरमहंसविलुपुरीग्रथि
तायां श्रीभागवतामृताब्धिलेब्धश्रीभगवद्रक्तिरत्नावल्यां
कादृशविरचनं ११ अथात्मनिवेदंनं निरुपयितुं विरचनमारभते
तत्र भवातिनिवेदितात्मनस्तत्कपया सर्वोपिपुरुषार्थोभवतीति
भगवद्वचनमाह मर्त्यायदात्यक्तसमस्तकर्मानिवेदितात्मावि
चिकीर्षितोमे तदा मत्तत्वंप्रतियद्यमानो मयात्मभूयायचकल्प
ते वै १ सप्तमेषुक्ताद्वाक्यं धर्मार्थकामइतियोभिहितस्त्रिवर्ग

राम
५७

इहान्नयोनयदमोविविधाचवार्त्ता मन्येतदेतदखिलंनिगमस्यस
त्यंस्वात्मार्यंस्वसुहृद्परमस्ययुंसः २ इतिश्रीमत्सुहृद्योतमचर
णारविंदकृपामकरंदविंदुश्रीलितविवेकतैरमुक्तपरमहंसवि
ष्णुपुरीप्रथितायां भागवताम्ताविद्यलब्धश्रीभगवद्रक्तिर
त्ताविल्यांद्वादसविरचनं अथेहयथोक्तवैदिकलौकिकस्वहितसा
ध्यानहीनानांभगवत्स्मरणप्रवेशणवशरणमित्यभिप्रेत्यविरचन
मारभते तत्रभगवत्स्मरणप्रविष्टोदेवादिसेवात्याग्यपिनतेषा

भक्तिः ५५ भमियो ज्यइत्याह एकादशेकरभाजनवाक्यं देवर्षिभूतासन्नयं
पितृणां न किं करोनायमृणी चराजन् सर्वोत्तमनाथः शरणं शरणं
गतो मुकुंदपरिहृत्य कृत्यं १ किं दुःखादनं तेषां पुंसामुद्दामचेत
सां यैरश्रितस्तीर्थपदश्रवणो व्यसनात्ययः २ तृतीयैर्मन्त्रे य
वाक्यं शरीरमानसादिव्यावेयासे ये च मानुषाः भौतिकाश्च
कथं क्लेशवाधं ते हरि संश्रयं ३ चतुर्थैरुद्रवाक्यं यत्र निर्विष्टम
रणं कृतं तां तां नाभिमन्यते विश्वं विश्वांसयन् वीर्यशौर्यविकुरि

राम
५५

तन्नुवा ४ यच्छेदेवानां वाक्यं अविस्मितं तं परिपूर्णं कामं स्वेनैव
लाभेन समं प्रशंसितं विनोयसर्वस्य परं हिवालिशः श्वलंगुलेना
तितितर्तिसिंधुं ५ सप्तमे प्रह्लादवाक्यं बालस्य नेह शरणं पितरौ
नृसिंहनात्तस्य वागदमुदन्वतिमज्जतो नौः तप्तस्य तत्प्रतिविधिर्य
इहं जसेष्टस्तावद्विभो तनुभृतां त्वद्वयेक्षितानां ६ दशमे अन्नूरवाक्यं
कः पंडितस्त्वदपरं शरणं समीयाद्रुक्तं प्रियादृतगिरः सुहृदः हेतुज्ञा
य सर्वा नृदृष्टि सुहृदेभा जतो भिक्का मानात्मानमप्युपचयाप

भक्ति.
५६

चयोनयस्य ७ तृतीयेमैत्रेयं प्रति उद्धववाक्यं अहोवकीयंस्त
नकालकूटं जिघांसयापाययदप्यसाध्वी लोभे गतिं प्राप्नुविना
ततो न्यंकैवाद्यालुं शरणं ब्रजेम ८ एकादशे उद्धववाक्यं तापत्रये
णामिह तस्य घोरं संतप्यमानस्य भवाध्वनीं शृणुष्यामि नान्यच्छ
रणं तवांघ्रिद्वंद्वं तयत्राहम्यतामि वर्षात् ९ दशमेषु चुकुद्वा
क्यं चिरमिह वृजिना तं स्तप्यमानो नु तापैरवितृष्य डामित्रो लब्ध
शान्तिः कथंचित् शरणदसमुपेतस्त्वत्पदा अं परत्नम् न भयम्

राम

५६

तमशोकं पाहि माय नमीश १० स्वकर्मग्रंथकर्त्ता भगवतिसमर्थ
यतिविष्णुपुरीवाक्यं एवं श्री श्रीरमणभवताय तस्मिन्नेजितो हं च
ह्येवासकलविषये तत्त्वनिर्द्वारेण वा आत्मप्रज्ञाविभवसदृशेस्तत्र
यत्तैर्ममेतैः साकं भक्तैरगति सुगते तुष्टिमेहि त्वमेव ११ साधुनां
स्वतएव संमतिरिह स्यादेव - भक्त्यर्थिनामा लोच्यमथ न श्रमं च
विदुषामस्मिन् भवेदाहः ये केचित्परकृत्युपश्रुतिपरास्तानर्थये
मत्कृतिं भूयो वीक्ष्य वदं त्ववद्यमिह चेत्सावसाना स्यात्पति १२ ए

भक्तिः

५७

यस्यामहमल्यकुट्टिविभवोप्येकोपिवास्यां भ्रवंमध्ये भक्तजनस्य
मत्कृतिरियं न स्यादवज्ञास्यदं किं विद्याः शरद्याः किमुज्वलकुल
किं योरुषाः किं गुणास्तत्किं सुंदरमादरेणारसिकेर्नापीयते तन्मधुः
१३ इत्येषा बहुयत्नतः कृतवतः श्रीभक्तिरत्नावलीतत्प्रीत्यैवत
यैवसंप्रकृतितातत्कान्तिमालामया अत्र श्रीधरसंमतोक्तिलि
खनेन्युनाधिकं यद्रवेत्तातृक्षं तु सुचियोऽहं यस्वरचना लुब्धस्य
मेवायलं १४ महायज्ञशरप्राणाशशांकगुणितेश्वके फाल्गुनेति

राम

५७

भक्ति
५८

लक्ष्मणस्य द्वितीयायां सुमंगले वारणस्यामहेशस्य संनिधौ हरि
महिरे भक्तिरत्नावलीसिद्धासहिताकांतिमालया १५ इति श्रीमत्य
हंघात्तमचरणारविंदरूपामकरंदेविंदुप्रोन्मीलितविवेकतोरमुक्तप
रमहंसविष्णुपुरीग्रथितायां श्रीभागवतामृताब्धिलब्धश्रीमद्र
गवद्रक्तिरत्नावल्यां सकांतिमालायां त्रयोदशविरचनं संपूर्णं ॥

॥ इदं पुस्तकं भिक्षाजीयमार्गिकाहारायां नुअसे ॥ १

राम
५८

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
श्रील भागवता मूलार्थः

समाप्तः

